

ami' gefingeerd is. Ik waag de veronderstelling dat het een schrijven aan zijn vrienden in Genève (waar men graag volledig van de gebeurtenissen in Nederland op de hoogte bleef) is geweest. Duidelijkheid daarover zou kunnen komen als eindelijk eens de briefwisseling Merle-Groen werd gepubliceerd waar in *DNK* 10, blz. 39, reeds om gevraagd werd. Uit het Bescheid (35) blijkt dat Groen de hollandse problemen mondiaal bezag en daarom zijn hart gaf aan de Evangelische Alliantie: zie o.m. zijn 'Discours à Genève' (II, 322-327). Gelukkig heeft Zwaan niet strak geselecteerd. De 'Inleiding' vermeldt dat het gaat om ongedrukte schriftelijke nalatenschap van niet-epistolaire aard. Hij zondigde echter diverse malen. De opname van brieven zal hij wel verdedigen met het argument dat deze brieven eigenlijk verhandelingen zijn. Moeilijker te verdedigen lijkt mij dat hij ook enkele werkjes plaatste uit 'uiterst zeldzame periodieken en kranten': geldt dit criterium ook *De Heraut* (II, 419)? Ik heb evenwel geen moeite met de ruime keuze. Wel had ik betreffende de (terecht chronologisch geordende) teksten meer inleidends vermeld willen zien dan Zwaan nu in de noten 1 heeft gedaan. De rode draad, de plaats van het 'Bescheid' binnen Groens gang van 'vrijzinnigheid' (II, 502) naar Reveil en verder, verdient adstructie. Ik weet wel dat Zwaan de *Richtlijnen voor het uitgeven van historische bescheiden* volgt, maar ten eerste zijn richtlijnen geen bevelen en ten tweede verbieden ze wel commentaar (60) maar offeren tegelijk ruimte in de inleiding voor 'aard, doel en strekking van de tekst' (44).

Zwaan lijkt mij te zuinig met zijn toelichtingen bij de teksten.

Dat klinkt vreemd. Het getal aantekeningen is op het verbijsterende af. Er zijn verklarende noten van bijna een bladzijde. Raadsels worden ontward. Verwijzingen stromen in menigte over ons heen. Zwaan durft aanvullingen en correcties aan. Bijna dagelijks moet een Eureka-jubel geklonken hebben. Een enkele maal lezen wij dat een naam of citaat door hem niet werd teruggevonden. Ik heb dan getracht zelf op zoek te gaan maar ervaren dat recensent noch lezer behoeft te proberen de bewerker de loef af te steken. Het betreft natuurlijk vergissingen die Groen maakte toen hij (misschien) uit het hoofd citeerde; Zwaan bedekt zo iets met de mantel der eufemistische liefde.

Hij veronderstelt echter ten onrechte dat allerlei bekend of gemakkelijk na te slaan is. De lezer wil bij een schrijven aan Schimmelpenninck (II, 151-173) meteen weten wat diens functie was en moet niet behoeven te volstaan met de jaartallen in het persoonsregister achterin. De 'Richtlijnen' (34d) geven zulks duidelijk aan. Zwaan gaat mede tegen de 'Richtlijnen' in als hij weigert latijn te vertalen (zie 'Richtlijnen' 6). Hij bedoelt natuurlijk het wetenschappelijk niveau streng te handhaven, maar krijgt zo onherroepelijk een verminderde lezerskring.